

УДК 37.018.1(73)

Віталій Качур,

викладач кафедри практики іноземних мов
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЗМІНИ ЦІННОСТЕЙ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ В США НА ПОЧАТОК ХХІ СТ.

У статті проаналізовано основні зміни, що відбулись в американській сім'ї порівняно з минулим століттям. Показано зміну ролі матері в американській сім'ї, рівень підвищення активності чоловіка у вихованні дітей, підвищення рівня та тривалості життя. Виділено основні фактори, що мають вплив на родину.

Ключові слова: американська сім'я, зміни, виховання дітей, роль матері, фактори, зв'язок, активність, відносини, тривалість життя.

В статье проанализированы основные изменения, которые состоялись в американской семье сравнительно с прошедшим столетием. Показано изменение роли матери в американской семье, уровень возрастания активности мужа в воспитании детей, улучшение уровня и продолжительности жизни. Выделены основные факторы, которые имеют влияние на семью.

Ключевые слова: американская семья, изменения, воспитания детей, роль матери, факторы, связь, активность, отношения, продолжительность жизни.

Basic changes which have taken place in the American family compared with the past century are analyzed. Change of mother's role in the American family, rising the husband's activity in children's upbringing, the level and life-span increasing are shown. Major factors which have influence on a family are allocated in the article.

Key words: the American family, changes, education of children, mother's role, factors, communication, activity, relations, life expectancy.

Напружене, стрімке життя сучасного суспільства піддає людину до стресових ситуацій, у тому числі й у родинних стосунках. Проте, незважаючи на проблеми людських стосунків, шлюбу і виховання дітей, громадяни Сполучених Штатів нині очікують набагато більшого, ніж раніше, від ролі батьківства у вихованні дітей та від самого шлюбу. Порівнюючи сьогодні з минулим – із так званими «добрими старими часами,» – варто усвідомлювати, що людські хвилювання відбивають різницю між тим, наскільки люди хочуть стати кращими.

Такі ж проблеми переживають і українські сім'ї. Тому дослідження проблеми виховання в сім'ї і школі є досить актуальним і має незаперечне практичне значення.

Проблемою зміни устроїв американської сім'ї в наш час займаються такі вчені, як К. В. Хувер-Демпсі та Джоан М. Т. Уокер, Джойс Л. Епштейн, Дуглас Бешаров, Стефані Кунц, Гей Робін Лебрем, Арлі Расел, Ен Мачунг, Брюс Чедвік та ін.

Метою нашої статті є: показати основні зміни, що відбулись в американській сім'ї порівняно з минулим століттям; показати зміну ролі матері в американській сім'ї; виділити основні фактори, що мають вплив на родину.

Ретроспективний аналіз виховання дітей у повних і неповних американських сім'ях свідчить, що батьки в родинях, які не розпалися, проводять більше часу зі своїми дітьми, ніж у будь-який період протягом останніх 100 років. Незважаючи на те, що з початку ХХ століття кількість годин, які середня жінка проводить удома зі своїми дітьми, скоротилася, все ж таки батьки приділяють більше уваги своїм дітям. Правда, цьому сприяє й таке явище, як тенденція до зменшення кількості дітей у родині. Варто зазначити і той факт, що нині матері в Сполучених Штатах – включаючи матерів, які працюють повний або неповний робочий день – проводять із кожним зі своїх дітей майже вдвічі більше часу, ніж матері у двадцятих роках минулого століття. Характерною рисою сучасного американського суспільства є те, що люди, які росли і виховували своїх дітей у сорокових і п'ятдесятих роках ХХ ст., визнають, що їх власні дорослі діти й онуки набагато краще від них спілкуються і знаходять спільну мову зі своїми дітьми і приділяють більше часу виконанню домашньої роботи [2].

На думку американського дослідника Брюса Чедвіка, у наш час американські діти почувають себе безпечніше, ніж діти, які росли у минулому. Так, у п'ятдесятих роках минулого століття дитяча смертність була в чотири рази вищою, ніж сьогодні. Імовірність того, що батькам середини минулого століття доводилось бути присутніми на похоронах своїх дітей до 15 років, була в три рази вищою, ніж сьогодні. Батьки п'ятдесятих років минулого століття мали на 27 відсотків більше шансів втратити кого-небудь зі своїх дітей у віці від 15 до 20 років, ніж батьки в наш час [2].

Здійснивши екскурс в минуле тисячоліття, ми можемо переконатися в тому, що родини завжди відрізнялися одна від одної та зазнавали значних змін. Не було періоду, коли родинам не доводилося вирішувати проблеми, стикатися із виконанням нових функцій і завдань, долати покладені на сім'ю труднощі. Те, що сприяє нормальному існуванню родини в одних економічних і культурних умовах, не підходить для родини, яка знаходиться під впливом зовсім інших економічних і

культурних факторів. Те, що є сприятливим для сімейного життя на одному з її етапів, може виявитися пагубним на іншому. Простежуючи тисячолітню історію розвитку родини можна відзначити, що їй завжди доводиться «доганяти» світ, який змінюється [3].

Особливої уваги в контексті досліджуваної проблеми заслуговує питання матерів, які працюють, що знаходить неоднозначні відзиви в науковців. Вивчення проблеми дає підстави стверджувати, що родини, в яких матері приділяють однакову кількість часу роботі та догляду за дітьми, не являють собою нічого нового. Вони були звичайним явищем протягом останніх двох тисячоліть. Як зазначає історик Стефані Кунц, у XIX ст. заміжні жінки в Сполучених Штатах почали поступово кидати роботу. В більшості ж сімей середнього статку таке стало можливим тільки завдяки тому, що довелося відправити на роботу своїх дітей. Коли дитяча праця в США була заборонена, заміжні жінки знову почали влаштовуватися на роботу, і це явище набувало все більших і більших масштабів [4].

Протягом декількох десятиліть XX ст. відмова від дитячої праці йшла більш високими темпами, ніж ріст кількості працюючих жінок. Чоловік знову став годувальником родини. У двадцятих роках минулого століття вперше в історії Сполучених Штатів більшість американських дітей росло в родинах, де чоловік забезпечував весь сімейний дохід, а дружина залишалася вдома. Тому їхні діти мали змогу навчатися, а не працювати. Професор Каліфорнійського університету Арні Расел Хочшчайлд стверджує, що в п'ятдесятих роках минулого століття майже дві третини дітей країни росли в родинах, які мали найвищий показник рівня життя порівняно з іншими періодами економічного розвитку США. Однак і тоді спостерігалось збільшення працюючих дружин і матерів, що незабаром привело до того, коли нормою в родині стали чоловік і дружина, які працюють. Ця тенденція притаманна і новому століттю [5].

Дослідник проблеми розвитку американської сім'ї Брюс Чедвік акцентує увагу на тому, що новим у родинних стосунках є не те, що жінки забезпечують половину доходу своїх родин, а те, що вони вперше значною мірою можуть розпоряджатися своїм власним доходом. Поряд зі здобуттям соціальної волі це дозволяє жінкам будувати життя на свій розсуд. Такий перерозподіл ролей у сім'ї призвів до негативних наслідків. Тепер люди витрачають меншу частину свого життя на турботу про дітей та їхнє виховання. Це зумовлюється ще й наступними причинами: зменшенням кількості дітей у родинах та підвищенням середньої тривалості життя. Як свідчать статистичні дані, до 1940 р. типовий шлюб закінчувався смертю однієї половини подружжя через кілька років після відокремлення з родини останньої дитини. Нині чоловік і дружина можуть розраховувати на те, що проведуть разом більше двадцяти років після того, як діти відокремляться [2].

Зростаюча тривалість часу, який чоловік і жінка проводять один з одним у сім'ї, у ряді випадків приводить до того, що не завжди сімейні пари бажають миритися з нещасливим шлюбом, а економічна незалежність жінок знижує необхідність збереження ними невдалого шлюбу. Таким чином, з одного боку, з 1900 р. постійно росте показник кількості розлучень (відношення числа розлучень до числа укладених шлюбів), а з іншого, – ріст середньої тривалості життя означає, що все більше сімейних пар доживають сьогодні до сорокаліття свого шлюбу і до «золотого весілля», ніж це мало місце в минулому [3].

Хоча показники кількості розлучень залишаються високими, і в багатьох випадках розірвання шлюбу призводить до виникнення серйозних проблем як для дорослих, так і для дітей, однак сімейні зв'язки вдається зберегти, коли батьки зводять конфлікт до мінімуму. Тому багато родин знаходять компроміс саме в такий спосіб. Усе більше батьків, які офіційно (за рішенням суду) не мають права опіки над своїми дітьми, не розривають з ними зв'язків. Крім того, родини, у яких є вітчим або мачуха, замість того, щоб відривати дітей від їхньої родини, вчаться забезпечувати їм максимальний доступ до рідних, що йде на користь їхнім стосункам. У США щорічно ростуть суми виплат аліментів [5].

Як зазначає Стефані Кунц, спектр нових можливостей, які постають перед жінками, сприятливо позначається не тільки на них самих, а й на їхніх дітях. Дослідження свідчать, що діти самі по собі почуваються краще, коли їхні матері задоволені життям, незалежно від того, ким вони є – домогосподарками чи працюючими жінками. Крім того, завдяки новій ролі жінок чоловіки все частіше залишаються вдома і займаються вихованням дітей і домогосподарством [4].

Незважаючи на те, що більшість чоловіків дотепер менше своїх дружин займаються домашнім господарством, починаючи з шістдесятих років минулого століття цей розрив наполовину скоротився. Нині 49 відсотків сімейних пар стверджують, що в них у родині чоловік і дружина однаковою мірою доглядають за дітьми, у той час як у 1985 році тільки 25 відсотків сімейних пар заявляли про такий поділ домашніх обов'язків. Більш активна участь чоловіків по господарству поліпшує їхні взаємини зі своїми жінками і має позитивний вплив на дітей. На думку Арлі Хочшчаїлда, в турботливих батьків виростають більш зрілі в емоційному відношенні сини, а їхні дочки – з більшою імовірністю – будуть добре навчатися в школі, особливо з математики і природничих наук [6].

Слід зазначити той факт, що у 1900 р. середня тривалість життя в Сполучених Штатах складала 47 років, і тільки чотири відсотки населення досягали 65 років та більш старшого віку. У наш час середня тривалість життя в США складає 76 років, і до 2025 р. 20 відсотків населення США будуть складати люди, які досягли 65 років і більше. Вперше доросле покоління повинно планувати потреби як своїх батьків, так і своїх дітей.

Більшість американців реагують на таке положення із завидною шляхетністю. Кожен четвертий американець приділяє не менше одного повного дня в тиждень безкоштовному догляду за старим родичем, і більше половини американців стверджують, що в найближчі 10 років збираються наслідувати цьому прикладу. Старі люди тепер менше, ніж у минулому, піддані імовірності збідніти або стати немічними в результаті хвороби і мають більше можливостей підтримувати зв'язок зі своїми онуками [2].

Стефані Кунц стверджує, що залежно від того, як ми починаємо краще розуміти той реальний факт, що розміри, форми і характер американських родин істотно відрізняються одна від одної (іншими словами в Сполучених Штатах існують зараз родини різних видів і типів) ми, в той же час, виявляємо, що їхні «внутрішні» розходження набагато важливіші за «зовнішні». Жодна з певних форм родини не гарантує їй благополуччя, і жодна з них не прирікає її на крах. Внутрішнє життя родини важливіше того, як вона виглядає з боку [3].

Ми додержуємося думки, що найбільша проблема, з якою доводиться зіштовхуватися більшості родин у Сполучених Штатах на зорі нового століття полягає не в тому, що родини зазнали занадто великих змін, а в тому, якими є суспільні інститути. Варто також зазначити, що в більш ранню епоху розвитку американського суспільства родини були більш зайняті, аніж сьогодні, хоча тоді матері не були зайняті професійною діяльністю, а більшість батьків не розділяли з ними радостей турботи за дітьми. Часто створюється враження, що шкільні програми складались за умов, що існували десятки років тому, коли дітям доводилося сидіти вдома для того, щоб допомагати по господарству, чи самим іти працювати [5].

Отже, компаративний аналіз сімейних відносин сучасності і дає підстави стверджувати про те, що минулого століття відбулись такі зміни в американській родині, як: 1) зміна ролі жінки від домогосподарки до жінки, зайнятої професійною діяльністю, 2) підвищення активності чоловіка у вихованні дітей та роботі по дому, 3) підвищення рівня та тривалості життя, 4) покращення відносин у сім'ї з нерідним батьком чи матір'ю.

Основними факторами, що спричинили зміни в американській родині, є: 1) забезпечення 50 відсотків доходу сім'ї працюючою жінкою, 2) зменшення кількості дітей у сім'ї та заборона дитячої праці.

Проте, незважаючи на те, що суспільні інститути повинні зазнати змін, більшість американських родин вступили у нове тисячоліття, маючи набагато більші ресурси та надії, приділяють набагато більше уваги всім членам родини, ніж у минулому.

Подальшого вивчення потребує проблема виховання в українській родині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Barnes, Gill Gorell et al. *Growing Up in Stepfamilies*. Oxford: Clarendon Press, 1998.
2. Chadwick, Bruce A. and Heaton, Tim B., eds. *Statistical Handbook on the American Family*. 2d ed. Phoenix, AZ: Oryx Press, 1999.
3. Coontz, Stephanie. *The Way We Really Are: Coming to Terms with America's Changing Families*. New York: Basic Books, 1997.
4. Coontz, Stephanie, with Parson, Maya and Raley, Gabrielle, eds. *American Families: A Multicultural Reader*. New York: Routledge, 1999.
5. Hochschild, Arlie Russell with Anne Machung. *Second Shift: Working Parents and the Revolution at Home*. New York: Viking, 1989.
6. Hochschild, Arlie Russell. *The Time Bind: When Work Becomes Home and Home Becomes Work*. New York: Metropolitan Books, 1997.